

על ריביות הנשך הרצחניות שהחוק ובתי-המשפט מאפשרים לבנקים לגבות

מעשה באדם שערב לחשבון בנק. הלווה נמנע מלשלם את חובו, והערב נתבע על-ידי הבנק לשלם מכוח ערבותו. בכתב-התביעה שהוגש בשנת 1998 נקב הבנק בסכום של מאתיים אלפי שקלים. הערב השליך יהבו על משפט צדק ולפיכך הגיש "בקשת רשות להתגונן" (מסתבר שבישראל גם בשנת 2004 הזכות להתגונן אינה מובנת מאליה, אלא מותנית בכך שבית-המשפט יקבל את בקשתו של הנתבע על-ידי הבנק ב"סדר-דין מקוצר" – הליך תמוה על רקע קיומו של חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו).

כידוע, טחנות הצדק טוחנות לאט. בשנת 2003, מקץ חמש שנים שארך המשפט, קבע בית-המשפט כי לא היה בסיס לדרישת הבנק באשר לכשליש מסכום התביעה (כשבעים אלף שקלים) ולפיכך פטר את הערב מסכום זה. אלא מאי? בינתיים שולש (!) סכום החוב מכמאתיים אלפי שקלים לכשש מאות אלפי שקלים.

הכיצד? הבנקים נוהגים לכלול בהסכמי האשראי שעליהם הם מחתימים לווים וערבים סעיפים שלפיהם במקרה של פיגור בהחזר ההלוואה תיווסף לסכום החוב "ריבית פיגורים" בשיעור הגבוה ביותר שיהיה מקובל מעת לעת באותו בנק (הסמכה של החתול לקצוב לעצמו את השמנת). מדובר בריביות נשך רצחניות – כפי שניתן ללמוד מתפיחת החוב כשמרים בבצק פי שלושה בתקופה של חמש שנים נטולות אינפלציה (אפונת הפלא!). המדהים הוא שבית-המשפט נותנים תוקף מלא לסעיפים עושקים אלה שבהסכמים שמנסחים הבנקים, וזאת לא רק ביחסים שבין הבנקים לבין הלווים, אלא אפילו ביחסים שבין הבנקים לבין הערבים.

התוצאה היא בעצם שלילת הזכות למשפט צדק. מהי התועלת בפסק-דין המפחית שליש מסכום התביעה אם באותו פסק-דין פוסק בית-המשפט לזכות הבנק ריבית נשך רצחנית בשיעור של כפליים מסכום התביעה בגין התקופה שבה התנהל המשפט?

הכנסת אמנם תרמה לשיפור המצב לפני שנים אחדות בחקיקה שנועדה להגן על ערבים מפני הבנקים הדורסניים, בהוסיפה את פרק ב' לחוק הערבות, המגן הגנה מסוימת, בלתי מספקת, על "ערב יחיד". אולם אין די בכך. במציאות חברתית של מיתון ועוני מצד אחד ושל עלייה מסחררת ברווחי המליארדים של הבנקים מצד שני, מן הראוי שהמחוקק ישלים מלאכתו ויחזק את ההגנה על הלווים, ובמיוחד את ההגנה על הערבים, מפני תאבונם המפותח של הבנקים (כמה משפחות של לווים ושל ערבים יש להרוס (כלכלית, לפחות) כדי לאפשר את משכורת העתק של מנכ"ל בנק אחד?). אין כל הצדקה – לא הצדקה כלכלית, לא הצדקה חברתית ובוודאי שלא

הצדקה מוסרית – לכך שהבנק ייהנה מן האפשרות להרוויח (הריבית הגבוהה שהוא גובה מהלווים) אך יחמוק מן האפשרות להפסיד (כשהלווה אינו משלם את חובו) תוך גלגול הסיכון על גבו של הערב הנדרש לשלם במקום הלווה. קל וחומר שאין הצדקה לכך שהבנק יזכה ל"ריבית פיגורים" שאותה על הערב לשלם.

בעניין אחרון זה גם לבתי-המשפט תפקיד. אל להם להפוך לחותמת גומי של הבנקים הקובעים בעצמם את ריבית הפיגורים שבה יזכו. אל להם לפסוק לבנקים ריביות המוליכות לסכומים שהשופטים עצמם אינם יודעים מהם. בסעיף 15 לחוק החוזים הסמיך המחוקק את השופטים להפחית פיצויים מוסכמים "שנקבעו ללא כל יחס סביר לנזק". לא מדובר בפעולה אנרכיסטית בסגנון רובין-הוד (נטילה מהעשירים לשם חלוקה לעניים) אלא בפעולה מתבקשת של ריסון תאבונם של הבנקים העשירים פן ימשיכו ויטרפו את כבשת הרש של הערבים. צדק צדק תרדוף. בצע בצע אל תאפשר לרדוף.

ד"ר בועז סנגיר*

*הכותב הוא מרצה בכיר וראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים (רמת-גן).